

Ἐάν ἡ ἐρμηνεία μου αὕτη τοῦ ρήματος τυγχάνη τοῦ ὀρθοῦ, τότε τὸ μισοποιεῖν δέον διὰ διπλοῦ σῖγμα νὰ γραφῆ.

Τὰ ἐλάχιστα ταῦτα, πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς κατὰ πάντα ἀξιολόγου ἐκδόσεως, ἦτις, μετὰ πάσης ἐπιμελείας γενομένη, παρέσχεν εἰς τοὺς ἐρευνητὰς κεκαθαρμένον τὸ δύσκολον κείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλουσιν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ παραπέμπουσιν οὗτοι.

Οὕτω, μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος διακοπεῖσαν, δυστυχῶς, ἔκδοσιν τοῦ περὶ τῆς βασιλείου τάξεως κειμένου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἕτερον ἔργον αὐτοῦ τυγχάνει λαμπροῦ ἐκδότου, ὅστις εὐχομαι, συνεχίζων τὸ ἐπιτυχὲς ἔργον του, νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην κεκαθαρμένον τὸ κείμενον καὶ ἄλλων ἔργων τοῦ Κωνσταντίνου.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Louis Bréhier, La civilisation byzantine (L'évolution de l'humanité - Le monde byzantin. Paris 1950 pp. 627 μετὰ 24 πινάκων, ἐκτὸς κειμένου, καὶ ἑνὸς γεωγραφικοῦ πίνακος.

Διὰ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου ἔχουσι δημοσιευθῆ ἀρκοῦντα βιβλία, ὀλίγα ὅμως διαλαμβάνοντα περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν. Οὕτως ἔχομεν τὸ παλαιότερον ἔργον τοῦ Krause, *Die Byzantiner des Mittelalters*, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν ἄλλα νεώτερα καὶ ἐν πολλοῖς πληρόστερα ὡς τὸ τοῦ Baynes, Turchi, Heisenberg, Hesselring, τοῦ Ὀλλανδοῦ Jean Romein, ὑπὸ τὸν τίτλον *Byzantium*, τοῦ Runciman καὶ ἐπ' ἐσχάτων τὸ τοῦ Baynes - Moss, *Byzantium An introduction to East Roman civilisation*, εἰς ἃ προσθετέα καὶ τὰ μικρότερα τοῦ Karl Roth, *Social und Kulturgeschichte des byzantinischen Reiches* καὶ τοῦ Heinrich Gelzer, *Byzantinische Kulturgeschichte*.

Εἰς ταῦτα προστίθεται νῦν τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἔργον τοῦ γνωστοτάτου εἰς τοὺς κύκλους τῶν Βυζαντινολόγων καθηγητοῦ Louis Bréhier, τὸ ὁποῖον κατὰ τοῦτο διαφέρει τῶν ἄλλων, ὅτι δὲν ἀναμιγνύει τὰ περὶ θεσμῶν κεφάλαια μὲ τὰ τοῦ πολιτισμοῦ, διαλαμβάνει δὲ καὶ περὶ πολλῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐθίγησαν ἐν ἐκείνοις τοῖς ἔργοις.

Τὸ βιβλίον, οὕτινος προτάσσεται πρόλογος, ἔπονται δὲ πίνακες βιβλιογραφικοὶ καὶ κυρίων ὀνομάτων καὶ λέξεων, διαιρεῖται εἰς πέντε μεγάλα κεφάλαια, ἅτινα πραγματεύονται τὰ ἐξῆς θέματα: α') περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν β') περὶ τῆς ἀστικῆς ζωῆς ἐν τῇ Πρωτευούσῃ καὶ ταῖς Ἐπαρχίαις γ') περὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ Βυζαντίου δ') περὶ τοῦ Θρη-

σκευητικῷ βίου τῶν Βυζαντινῶν καὶ ε') περὶ τοῦ πνευματικῷ βίου κατὰ τὴν Βυζ. περίοδον, ἐφ' ἧ ὅμως μεγάλα τμήματα υπάγονται πλείστα καὶ λίαν ἐνδιαφέροντα. Οὕτως, ἵνα ἐλάχιστα, ἀπὸ πλείστων, μνημονεύσω παραδείγματα, εἰς τὸ περὶ ἰδιωτικῷ βίου κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται περὶ γάμου, οἰκογενειακῆς ζωῆς, οἰκειακῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων καὶ φορεμάτων, γευμάτων καὶ συμποσίων καὶ λουτρῶν ὡς καὶ περὶ τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, εἰς τὸ περὶ ἀστικῆς ζωῆς διαλαμβάνει περὶ τοῦ ἵπποδρόμου, εἰς τὸ περὶ οἰκονομικῶν ὁμιλεῖ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὸ περὶ Ἱεροσκευητικῷ βίου περὶ λατρείας ἁγίων, Ἱεροσκευητικῶν οἰκοδομημάτων, προλήψεων, Ἑβραίων ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει καὶ Μουσουλμανικῶν κοινοτήτων καὶ εἰς τὸ περὶ πνευματικῷ βίου οὐ μόνον περὶ τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς δημόδους καὶ λογίας γλώσσης, περὶ μουσικῆς καὶ μουσικῶν ὄργάνων, πρὸς δὲ καὶ περὶ παιδείας, καὶ δὴ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ περὶ οὗ ἀνωτέρω ὁ λόγος ἔργον παρουσιάζει ὅλα τὰ προσόντα, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὰς ἐργασίας τοῦ ἐπιφανοῦς ἐρευνητοῦ, σαφῆναι, μεθοδικὴν κατάταξιν, τελείαν γνῶσιν ἐποχῶν, προσώπων, καὶ ἱστορικῶν γεγονότων συνδεομένων μὲ τὰ ὑπὸ συζήτησιν θέματα, ὀρθὴν κρίσιν καὶ εὐρείαν χρησιμοποίησιν τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. Δέον νὰ ἐξαρθῇ ὡς ἰδιαιτέρον προσόν τοῦ ἔργου ὅτι τὴν ἐξέλιξιν τῶν διαφόρων θεμάτων παρακολουθεῖ κατὰ χρονικὰς περιόδους μέχρι τῆς ἀλώσεως, ὀρθῶς, ἀφ' οὗ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ θεσμοὶ καὶ πολιτισμοῦ ἐκφάνσεις κατὰ καιροὺς μεταβάλλονται.

Λίαν διδακτικὸν εἶναι τὸ κεφάλαιον τοῦ ἔργου ἢ ὑπαιθρος καὶ ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία, τὸ περὶ τῆς ζωῆς ἐν ταῖς πόλεσι ὡς καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ Ἱεροσκευητικὴ ζωὴ, πρὸς δὲ καὶ τὸ περὶ Πανεπιστημίων, μὲ τὸ ὅποιον καὶ εἰδικώτερον ἔχει ἀσχοληθῇ ὁ συγγραφεὺς ὡς καὶ τὸ λίαν ἐνδιαφέρον περὶ τέχνης, περὶ ἣν τόσην ἔχει εἰδικότητα.

Τὸ διάγραμμα τοῦ λαμπροῦ καὶ πλουσίου εἰς πληροφορίας ἔργον προωρισμένου εἰς ὠρισμένην ἔκτασιν νὰ πραγματευθῇ περὶ ποικίλων θεμάτων, ἐδέσμευε τὸν συγγραφέα νὰ ἀναπτύξῃ ἐν μεγαλυτέρῃ ἐκτάσει διάφορα κεφάλαια. Ὁ γράφων π.χ. τὰς γραμμάς ταύτας εὐχαρίστως θὰ ἔβλεπε νὰ ἐγένετο ἐν αὐτῷ λόγος καὶ περὶ τῆς κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους παραστάσεως ἀρχαίων δραμάτων, καὶ μέχρι τινὸς καὶ κωμωδιῶν, εἰς τὸ περὶ παιδεύσεως, Πανεπιστημίων καὶ μοναχικῶν σχολῶν τμήμα ἐπίκαιρον φρονεῖ ὅτι θὰ ἦτο νὰ ἐσημειοῦντο τινὰ περὶ τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως καὶ τῶν ἐν τοῖς σχολείοις αὐτῆς διδασκομένων, ἐν δὲ τῷ περὶ ἵπποδρόμου, ἂν ἐγράφοντο τὰ σχετικὰ περὶ τῆς τελέσεως ἵπποδρομικῶν ἀγῶνων μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς βασιλευσύνης ἀπὸ τῶν Φράγκων.

Ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ ἔργῳ του ἔχει λάβει ὑπ' ὄψιν ἀρκούσας τῶν ἐμῶν ἐργασιῶν, ὁ παρεμπεισῶν μόνον πόλεμος δὲν τοῦ παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ

χρησιμοποίηση καὶ τινες ἀκόμη, αἵτινες θὰ τῷ ἦσαν χρήσιμοι κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῶν σχετικῶν κεφαλαίων καὶ αἵτινες ἔχουσι δημοσιευθῆ ἄλλαι μὲν εἰς ὠρισμένους τόμους τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἄλλαι δέ, ὡς τὸ περὶ ὑποδέσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ περὶ λαϊκῶν θεαμάτων καὶ λαϊκῶν διασκεδάσεων, εἰς τοὺς τόμους τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ τέλος ἄλλαι εἰς τοὺς τρεῖς τόμους τοῦ ἔργου μου Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, ὡς εἶναι τὰ κεφάλαια περὶ προλήψεων, σχολείων, οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων, φορεμάτων, ἐπαγγελμάτων, περὶ ἵπποδρόμου, ὁδῶν καὶ ἐμβόλων, τοῦ βίου μιᾶς Βυζαντινῆς κ.λ.π.

Διὰ τοῦ περὶ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἔργου του ὁ καθηγητὴς Bréhier συμπληρῶνει κατὰ θαυμασμὸν τρόπον τὸ τρίπτυχον τοῦ περὶ Βυζαντίου ἔργου του, ἦτοι τοὺς δύο προηγουμένους τόμους του περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Βυζαντινῶν θεσμῶν παρέχων εἰς τὴν δημοσιότητα ἔργον καὶ διὰ τοὺς πολλούς, τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ γνωρίσωσι τὸν πολιτισμὸν τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀλίγους, οἵτινες ἀναμφιβόλως ἐπὶ μακρὸν θὰ χρησιμοποιῶσι τὰ πλούσια αὐτοῦ διδάγματα.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

R. Janin, Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique. Paris, 1950. pp. XXVIII - 483, με 15 ἀνεκδότους γεωγραφικοὺς χάρτας καὶ σχέδια πόλεων.

Εἰς τὴν συλλογὴν «*Archives de l'Orient Chrétien*» (Ἄριθ. 4), ἔκδ. τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἐδημοσιεύθη τὸ ἔργον τοῦ αἰδεσίμου πατρὸς Raymond Janin περὶ τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἔργον τοῦτο, οὔτινος θὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ δεύτερος τόμος, περιλαμβάνων τὴν περιγραφὴν ἐκκλησιαστικῶν μνημείων τῆς παλαιᾶς πρωτεύουσας, ἀπῆται ἢ πρόοδος τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν ἢ πραγματοποιηθεῖσα ἤδη ἀπὸ μιᾶς πεντηκονταετίας, ἣτις καθίστα ἀναγκαίαν μίαν νέαν περιγραφὴν, ἀνταποκρινομένην περισσότερον πρὸς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων.

Ὁ αἰδ. πατὴρ R. Janin εἶναι εὐφύμως γνωστὸς εἰς τοὺς βυζαντινολόγους διὰ τὰ πολυάριθμα καὶ περισπούδαστα συγγράμματά του. Ἐξ ἄλλου εἶχε τὴν προνομιούχον εὐκαιρίαν νὰ ζῆ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου, ὅπου κατὰ τὴν διάρκειαν τριάκοντα περίπου ἐτῶν, ἀφιερῶθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην